สัตว์เดรัจฉานในปัญญาสชาดก: บทบาทและความสำคัญต่อการสื่อสารแนวคิดทางพระพุทธศาสนา

Mythical Beasts in Pannasa Jataka: Roles and Significance in Conveying Buddhist Thoughts and Principles

สายหยุด บัวทุม[1]

Saiyud Buathum[2]

(Received: 26 February 2022; Revised: 29 May 2022; Accepted: 25 July 2022)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบทบาทของสัตว์เดรัจฉานที่ปรากฏในปัญญาสชาดก และ 2) ศึกษาความสำคัญของตัวละครสัตว์เดรัจฉานต่อการสื่อสารแนวคิดทางพระพุทธศาสนาจากปัญญาสชาดก ผู้วิจัยใช้แนวคิดเรื่องตัวละครขององค์ประกอบเรื่องเล่า และกรอบแนวคิดทางพระพุทธศาสนาในการวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของตัวละครสัตว์เดรัจฉานจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ บทบาทด้านบวกและบทบาทด้านลบ บทบาทด้านบวก ได้แก่ ตัวละครสัตว์เดรัจฉานมีลักษณะเป็นผู้มีคุณธรรม ส่วนบทบาทด้านลบ ได้แก่ ตัวละครสัตว์เดรัจฉานมีสถานะที่ต่ำต้อยกว่ามนุษย์ เป็นผู้ไม่มีเหตุผล ไม่มีปัญญาแยกผิดชอบชั่วดีได้ ขาดคุณธรรม เห็นแก่ตัว และการกล่าวโทษผู้อื่น บทบาทของสัตว์เดรัจฉานในปัญญาสชาดกดังกล่าวได้สื่อสารแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อุดมการณ์พระโพธิสัตว์ แนวคิดเรื่องกรรม การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และความเป็นจริงของมนุษย์และโลก ปัญญาสชาดกจึงเป็นวรรณกรรมพื้นบ้านที่สืบทอดกลวิธีการแต่งที่มุ่งนำเสนอตัวละครสัตว์เดรัจฉานในการดำเนินเรื่องอย่างโดดเด่นและตัวละครเดรัจฉานเป็นองค์ประกอบที่ยังคงเน้นย้ำแนวคิดสำคัญของพระพุทธศาสนา ดังเช่นนิบาตชาดกในพระไตรปิฎก

คำสำคัญ: ปัญญาสชาดก สัตว์เดรัจฉาน บทบาท การสื่อสาร แนวคิดทางพระพุทธศาสนา

Abstract

The purposes of the study are 1) to study the roles of mythical beasts presented in the Pannasa Jataka tale and 2) to study the significance of those mythical beasts in conveying Buddhist thoughts and principles through the tale. In this study, the concepts of characterization in the elements of narrative frameworks and Buddhist thoughts and principles were applied in analyzing the text. The major findings show that the mythical beasts in the Pannasa Jataka tale are represented in two categories: those representing virtue and those representing negative attributes. In the positive characterization, the mythical

[1] ดร. ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

[2] Dr., Department of Thai, Faculty of Humanities, Naresuan University

beasts present gratefulness, wisdom, sacrifice, and mercy of human. In a negative side, they are characters that are in a lower class and status than human. They are unreasonable and selfish. They have no conscience and morality, and always accuse others of their faults. These creatures play a significant role in conveying Buddhist thoughts and principles, including Bodhisatta ideology, karma, peaceful coexistence, and ultimate reality. the Pannasa Jataka tale is a literary work that represents a writing technique in which a mythical beast is excellently used as characters that run the theme and story. The mythical beasts are presented in the Pannasa Jataka tale are clearly one of the tale compositions that emphasize Buddhist thoughts and principles, similar to Nibata Jataka in Tripitaka, which is a Buddhist literary work that reflects teachings and thoughts in Buddhism.

Keywords: Pannasa Jataka, Mythical beasts, Roles, Conveying, Buddhist principles

ที่มาของปัญหาการวิจัย

"ปัญญาสชาดก" แปลว่าชาดก 50 เรื่อง จัดเป็นพาหิรชาดกหรือชาดกนอกนิบาตที่พระเถระนักปราชญ์ชาวเชียงใหม่นำนิทานจากอรรถกถาชาดก และเรื่องราวปรัมปราที่เป็นนิทานพื้นบ้านมาดัดแปลงให้เป็นเรื่องราวของพระโพธิสัตว์ในชาติภพต่าง ๆ ชาดกแต่ละเรื่องมุ่งสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แต่ยังคงไว้ซึ่งความสนุกสนานเพลิดเพลินตามฉบับของนิทานพื้นบ้าน (พัฒน์ เพ็งผลา, 2535, หน้า 35)

ปัญญาสชาดกนำเสนอ "ตัวละครสัตว์เดรัจฉาน" ให้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่องที่สัมพันธ์กับการเสนอแนวคิดทางพระพุทธศาสนา เช่น เป็นตัวละครพระโพธิสัตว์ที่ได้เน้นย้ำถึงอุดมการณ์พระโพธิสัตว์ เป็นตัวละครที่ช่วยเหลือมนุษย์และพระโพธิสัตว์ให้สามารถบำเพ็ญบารมีได้สำเร็จ บทบาทของตัวละครสัตว์เดรัจฉานแสดงถึงคุณธรรมเรื่องความเมตตาและแนวทางการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับสัตว์ รวมทั้งแสดงถึงแนวคิดเรื่องความเท่าเทียมและการไม่ยึดมั่นถือมั่นในตัวตนของมนุษย์

พฤติกรรมของตัวละครสัตว์เดรัจฉานยังสัมพันธ์กับบริบทของความเป็นวรรณกรรมพื้นบ้านของปัญญาสชาดกอีกด้วย แตกต่างไปจากที่ตามปกติแล้วมนุษย์มักมองว่าสัตว์เดรัจฉานนั้นต่ำต้อยกว่าตน เพราะมนุษย์ได้ชื่อว่าเป็นสัตว์ที่ประเสริฐ มนุษย์จึงมองว่าสัตว์เดรัจฉานมีลักษณะด้านลบหรือลักษณะที่ไม่ดีอยู่มาก ดังในไตรภูมิพระร่วง ได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับสัตว์เดรัจฉานไว้ว่า เมื่อไปเกิดเป็นสัตว์แล้วยากที่จะพ้นจากภูมิแดนหรือแดนนั้นมาได้ เพราะเกิดเป็นสัตว์ไม่มีวัฒนธรรม ไม่มีศีลธรรม สะสมบุญกุศลไม่ได้เหมือนมนุษย์ สัตว์เหล่านั้นตายแล้ว ก็จะเกิดเป็นสัตว์อยู่ร่ำไป และสัตว์เดรัจฉานมีสัญชาตญาณหรือสัญญา 3 อย่าง คือ กามสัญญา (รู้จักเสวยกามคุณ) อาหารสัญญา (รู้จักกินนอน) และ มรณสัญญา (รู้จักกลัวตาย) ส่วนธรรมสัญญา คือ รู้ดีรู้ชอบ รู้ผิดรู้ถูก รู้บุญรู้บาปอย่างมนุษย์นั้นไม่มี (พญาลิไทย, 2551, หน้า 43) นอกจากนี้ มนุษย์ยังมองว่าสัตว์เดรัจฉานเป็นสิ่งมีชีวิตที่สร้างโทษมากกว่าสร้างคุณให้แก่มนุษย์ เช่น ช้างป่าที่มักทำร้ายมนุษย์หรือทำลายผลผลิตทางการเกษตร และสัตว์เดรัจฉานเป็น

ตัวแทนของพฤติกรรมหรือสิ่งที่ไม่ดี เช่น ตัวเงินตัวทอง หรือตัวเหี้ย ดังคำด่าในภาษาไทย เช่น ไอ้เหี้ย อีเหี้ย อีก ทั้งสัตว์เดรัจฉานยังเป็นตัวแทนของความอัปมงคล เช่น นกแสก ในวัฒนธรรมไทยเชื่อว่าหากนกแสกส่งเสียง ร้องที่หลังคาบ้านใด บ้านนั้นก็จะมีผู้เสียชีวิต ปัญญาสชาดกกลับสร้างบุคลิก พฤติกรรม และการกระทำของ ตัวละครเดรัจฉานให้ตรงข้ามกับมุมมองดังกล่าวของมนุษย์

สังเกตได้ว่า บทบาทของสัตว์เดรัจฉานที่ปรากฏในปัญญาสชาดกปรากฏทั้งบทบาทด้านบวกและ บทบาทด้านลบ โดยเป็นการนำเสนอที่มุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์และสัตว์ จึงน่าสนใจว่าการ นำเสนอบทบาทด้านบวกและบทบาทด้านลบเหล่านี้สัมพันธ์กับความเป็นวรรณกรรมพื้นบ้านประเภท วรรณกรรมพระพุทธศาสนาของปัญญาสชาดกอย่างไร

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาบทบาทของสัตว์เดรัจฉานในปัญญาสชาดกและวิเคราะห์ความสำคัญของสัตว์ เดรัจฉานต่อการสื่อสารแนวคิดทางพระพุทธศาสนาในฐานะที่ปัญญาสชาดกเป็นวรรณกรรมพระพุทธศาสนา ที่มุ่งเน้นการสั่งสอนให้ผู้คนสร้างกุศล ละเว้นความชั่ว เพื่อให้เห็นความสำคัญและคุณค่าของปัญญาสชาดก ในฐานะวรรณกรรมพระพุทธศาสนาและวรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ ตลอดจนเข้าใจแนวคิดของ พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นความคิดความเชื่อหลักในสังคมวัฒนธรรมไทย ซึ่งมีอิทธิพลทั้งต่อวรรณกรรม ราชสำนักและวรรณกรรมพื้นบ้านของไทย

จุดประสงค์การวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “สัตว์เดรัจฉานในปัญญาสชาดก: บทบาทและความสำคัญต่อการสื่อสารแนวคิดทาง พระพุทธศาสนา” มีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาบทบาทต่อสัตว์เดรัจฉานที่ปรากฏในปัญญาสชาดก

2. ศึกษาความสำคัญของตัวละครสัตว์เดรัจฉานต่อการสื่อสารแนวคิดทางพระพุทธศาสนาจาก ปัญญาสชาดก

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยปัญญาสชาดก พบว่า มีผู้ให้ความ สนใจศึกษาวิจัยวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องปัญญาสชาดกจำนวนมาก โดยมีการศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ การวิเคราะห์คุณธรรม การวิเคราะห์แบบเรื่องและอนุภาคทางคติชน การสร้างอารมณ์สะเทือนใจ มโนทัศน์ เรื่องพระโพธิสัตว์ ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย และอิทธิพลที่มีต่อสังคมไทย ดังที่ เอื้อนทิพย์ พีระเสถียร (2529) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แบบเรื่องและอนุภาคใน ปัญญาสชาดก” ได้พบค่านิยมและวัฒนธรรมของชนผู้เป็นเจ้าของนิทาน ศิราณี แพทอง สนิท สัตโยภาส และ ยุพิน อินทะยะ (2557) เขียนบทความเรื่อง “คุณธรรมในปัญญาสชาดกฉบับล้านนา” ผลการศึกษาพบว่า

คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการจากพฤติกรรมตัวละครที่ปรากฏในปัญญาสชาดก ซึ่งสามารถจำแนกคุณธรรมดังกล่าวนี้ได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ คุณธรรมเกี่ยวกับความสะอาด ความมีน้ำใจ และความประหยัด

พัชรินทร์ บูรณะกร (2551) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “ความโศกในปัญญาสชาดก : อารมณ์สะเทือนใจกับการสอนคติธรรมทางพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า กลวิธีนำเสนอความโศกที่สร้างอารมณ์สะเทือนใจในปัญญาสชาดก มี 3 กลวิธี คือ 1) กลวิธีการสร้างเรื่องเพื่อนำความโศก 2) การนำเสนอความโศกร่วมกับความรู้สึกอื่น และ 3) กลวิธีทางวรรณศิลป์ กลวิธีเหล่านี้เป็นปัจจัยที่นำเสนอความโศกในตัวบทปัญญาสชาดกซึ่งสร้างอารมณ์สะเทือนใจแก่ผู้อ่านให้เกิดการตระหนักรู้และเข้าใจในคติธรรมทางพุทธศาสนาในปัญญาสชาดก คือ 1) กฎแห่งกรรมทั้งในฝ่ายอกุศลกรรมและฝ่ายกุศลกรรม 2) ความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสรรพสิ่ง 3) ผลแห่งการบำเพ็ญทานอันเป็นหนทางไปสู่การบรรลุพระโพธิญาณของพระโพธิสัตว์ ณัฐา ค้ำชู (2561) เขียนรายงานการวิจัยเรื่อง “มโนทัศน์เรื่องพระโพธิสัตว์ในปัญญาสชาดก” พบว่า สถานะชาติกำเนิดของพระโพธิสัตว์มีความหลากหลาย ถือกำเนิดเป็นมนุษย์ที่มีสถานภาพสูงและต่ำ รวมทั้งเป็นสัตว์กระทำพฤติกรรมด้านดีและไม่ดี ทำให้เข้าใจความคิดของคนไทยที่มีต่อความเชื่อเรื่องพระโพธิสัตว์ มนุษย์ทุกคนต่างก็สามารถสร้างสมบุญบารมีเพื่อพบความสุขที่แท้จริงในอนาคตกาลได้ นิยะดา เหล่าสุนทร (2558) เขียนหนังสือเรื่อง “ปัญญาสชาดก: ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย” โดยได้กล่าวถึงประวัติและความนิยมปัญญาสชาดกในประเทศไทย การแพร่กระจายของปัญญาสชาดก ลักษณะของชาดกในปัญญาสชาดก พัฒนาการของชาดกในปัญญาสชาดก วรรณกรรมร้อยกรองที่มาจากปัญญาสชาดก และจริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมร้อยกรองที่มาจากปัญญาสชาดก

เอกสารและงานวิจัยดังกล่าว ได้ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญญาสชาดก ทั้งในเรื่องประวัติความเป็นมา ความสำคัญต่อการสร้างสรรค์วรรณกรรมร้อยกรองของไทยเรื่องอื่น ๆ กลวิธีการนำเสนอเรื่อง โครงสร้างของนิทานชาดกในปัญญาสชาดก และการนำเสนอคุณธรรมต่าง ๆ อีกทั้ง แม้การศึกษาวิจัยจะกล่าวถึงเรื่องมโนทัศน์และแนวคิดเกี่ยวกับสัตว์ แต่มักจะศึกษาผ่านตัวละครพระโพธิสัตว์เพื่อให้เห็นอุดมการณ์เรื่องพระโพธิสัตว์เป็นสำคัญ และมุ่งชี้ให้เห็นโลกทัศน์และการเป็นตัวแทนของคุณธรรมและความดีงามต่าง ๆ การวิเคราะห์บทบาทตัวละครสัตว์เดรัจฉานอื่น ๆ ด้วยศาสตร์ทางวรรณกรรมเพื่อให้เห็นและเข้าใจแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ยังเป็นประเด็นที่น่าสนใจ จึงสมควรที่จะศึกษาบทบาทและความสำคัญของตัวละครสัตว์เดรัจฉานที่สัมพันธ์กับการสื่อสารอุดมการณ์และแนวคิดทางพระพุทธศาสนาให้ชัดเจน อันจะช่วยเติมเต็มองค์ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับปัญญาสชาดก

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

งานวิจัยนี้มีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการวิจัย โดยจากการรวบรวมเอกสารและงานวิจัยสามารถประมวลเป็นกรอบแนวคิดและทฤษฎีได้ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเรื่อง “ตัวละคร” ตามทฤษฎีองค์ประกอบของเรื่องเล่า ตัวละคร (Character) หมายถึง สิ่งที่มีบทบาทในเรื่องเล่า ตัวละครไม่เพียงแต่เป็นมนุษย์ได้เท่านั้น อาจเป็นสัตว์ เป็นวิญญาณ อมนุษย์ หรือแม้แต่สิ่งของก็ได้ แต่สิ่งเหล่านี้จะมีอารมณ์ความรู้สึกหรือความนึกคิดแบบมนุษย์ ประเภทของตัวละครแบ่งได้หลายกลุ่ม เช่น ตัวละครหลายมิติกับตัวละครมิติเดียว ตัวละครหลักกับตัวละครรอง ตัวละครพลวัตกับตัวละครสถิต และตัวละครหลายเชิงกับตัวละครเชิงเดียว การที่ตัวละครจะเป็นอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับวิธีการสร้าง วิธีการสร้างตัวละคร ได้แก่ 1. การรู้จักลักษณะนิสัยตัวละครทางตรง ทำได้ 2 ทาง คือ การรู้จักลักษณะนิสัยโดยผู้เล่าเรื่องและโดยตัวละครอื่นในเรื่อง 2. การรู้จักลักษณะนิสัยของตัวละครทางอ้อม ผู้อ่านสามารถสรุปนิสัยและทัศนคติของตัวละครจากการกระทำของตัวละครนั้น ๆ จากบทสนทนา จากความคิดของตัวละคร และจากลักษณะภายนอกของตัวละคร นอกจากนี้ ผู้อ่านยังจะรู้จักตัวละครได้จากการตั้งชื่อตัวละครและการสร้างตัวละครอื่นขึ้นมาเทียบเคียง (ริมมอน-เคนอน อ้างถึงใน อิราวดี ไตลังคะ, 2546, หน้า 58-59)

ผู้วิจัยจะนำแนวคิดดังกล่าวมาเป็นแนวทางการวิเคราะห์บทบาทของตัวละครสัตว์เดรัจฉานในปัญญาสชาดก โดยการจำแนกและวิเคราะห์บทบาทตัวละครสัตว์เดรัจฉานเพื่อให้เห็นความสำคัญของสัตว์เดรัจฉานต่อการนำเสนอแนวคิดทางพระพุทธศาสนาในฐานะที่ปัญญาสชาดกเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทวรรณกรรมพระพุทธศาสนา

2. กรอบแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

2.1 อุดมการณ์พระโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์เป็นผู้ที่อุบัติมาเพื่อบำเพ็ญบารมีให้ได้ตรัสรู้ และเป็นผู้มีบุญมาก เพียบพร้อมด้วยคุณธรรม บำเพ็ญทศบารมีหลายพระชาติถึงจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์จึงเวียนว่ายตายเกิดหลายชาตินับครั้งไม่ถ้วน การอุบัติในแต่ละพระชาติของพระโพธิสัตว์เพื่อการสั่งสมบุญญาบารมีให้ครบถ้วนทั้ง 30 ทัศ ต้องฟันฝ่าอุปสรรคนานัปการ เผชิญกับความทุกข์ยากลำบาก แม้กระทั่งการสละชีวิต ในพระชาติที่พระโพธิสัตว์มีบุญญาบารมีไม่มากจะอุบัติเป็นสัตว์เดรัจฉาน ส่วนในพระชาติที่ได้สั่งสมบุญญาบารมีมามากแล้วจะอุบัติเป็นมนุษย์และมนุษย์ที่มีสถานภาพสูง ได้แก่ การอุบัติเป็นพระมหากษัตริย์ (ดินาร์ บุญธรรม, 2555, หน้า 105-106)

2.2 แนวคิดเรื่องกรรม ในพระพุทธศาสนา “กรรม” คือ การกระทำที่เกิดจากกาย วาจา หรือใจ กรรมเป็นพื้นฐานสำคัญของมนุษย์ เพราะสามารถปรุงแต่งจำแนกให้สัตว์เลวและดีประณีตต่างกันได้ (ปรีชา นันตาภิวัฒน์, 2546, หน้า 12-13) “การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา คือ ทำด้วยความจงใจหรือจงใจทำดีก็ตาม ชั่วก็ตาม...การกระทำที่ดี เรียกว่า กรรมดี ที่ชั่ว เรียกว่า กรรมชั่ว” (พระธรรมปิฎก อ้างถึงใน ประทุม อังกูรโรหิต, ม.ป.ป., หน้า 76) พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ค้นพบกฎแห่งกรรม ซึ่งเป็นกฎธรรมชาติ คำว่า กรรม เป็นคำกลาง ๆ หากเป็นการกระทำดี เรียกว่า กุศลกรรม การกระทำชั่วเรียกว่า อกุศลกรรม (พระสาสนโสภณ (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), 2554, หน้า 2)

2.3 หลักคุณธรรมในพระพุทธศาสนา ได้แก่ *ปัญญา* หมายถึง ความรอบรู้ ความรู้ทั่ว การเข้าถึง การหยั่งรู้ *เสียสละ* หมายถึง ให้โดยยินยอม ให้ด้วยความเต็มใจ การที่บุคคลใดให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งกับบุคคลใด บุคคลหนึ่งหรือส่วนรวม *สัจจะ* หมายถึง ความจริง ความจริงใจ *กตัญญู* คือ ความรู้คุณ ความเป็นผู้มีจิตใจกระจ่างมีสติปัญญาสมบูรณ์ รู้อุปการคุณที่ผู้อื่นกระทำแล้วแก่ตน การรู้จักบุญคุณระลึกนึกถึงความซาบซึ้ง และ*เมตตา* หมายถึง การมีความรัก ความปรารถนาดี และความจริงใจต่อผู้อื่น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559, หน้า 317, 337, 352, 139 และ 333)

ผู้วิจัยจะนำกรอบแนวคิดทางพระพุทธศาสนาดังกล่าวข้างต้นมาเป็นแนวทางวิเคราะห์ความสำคัญของตัวละครสัตว์เดรัจฉานต่อการนำเสนอแนวคิดของพระพุทธศาสนา

ขอบเขตการวิจัย

"หนังสือปัญญาสชาดก ฉบับหอสมุดแห่งชาติ" ที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงรวบรวมปัญญาสชาดกต้นฉบับบาลีจากคัมภีร์ใบลานจนครบสมบูรณ์ มีชาดกทั้งสิ้น 61 เรื่อง แบ่งเป็นปฐมภาค 50 เรื่อง และปัจฉิมภาค 11 เรื่อง

วิธีการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง "สัตว์เดรัจฉานในปัญญาสชาดก: บทบาทและความสำคัญต่อการสื่อสารแนวคิดทางพระพุทธศาสนา" เป็นการศึกษาวิจัยจากเอกสาร (Documentary research) มีวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 เก็บรวบรวมข้อมูลแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีต่าง ๆ ได้แก่ ทฤษฎีองค์ประกอบของเรื่องเล่า และแนวคิดทางพระพุทธศาสนา

1.2 เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญญาสชาดก

2. วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 วิเคราะห์บทบาทของสัตว์เดรัจฉานในปัญญาสชาดก

2.2 วิเคราะห์แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่สื่อสารผ่านตัวละครสัตว์เดรัจฉานในปัญญาสชาดก

3. ขั้นสรุปผลการวิจัย สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลในแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

นิยามศัพท์เฉพาะ

บทบาท หมายถึง พฤติกรรมของตัวละครที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่า ได้แก่ การกระทำ คำพูด และบุคลิกลักษณะ

สัตว์เดรัจฉาน ใช้ตามความหมายที่อธิบายไว้ในวรรณคดีเรื่องไตรภูมิกถาว่า สัตว์ 2 เท้า หรือ 4 เท้า ที่เวลาเคลื่อนไหว หน้าอกจะขนานไปกับพื้นดิน มีสภาพ คือ กามสัญญา (การสืบพันธุ์) อาหารสัญญา (การกินและนอน) และมรณสัญญา (การตาย) แต่ไม่รู้ธรรมสัญญา (ไม่รู้คุณธรรม) (พญาลิไทย, 2551, หน้า 43)

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์บทบาทของสัตว์เดรัจฉานในวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องปัญญาสชาดก ซึ่งได้ดัดแปลงแนวการเขียนเรื่องมาจากอรรถกถาชาดกในพระไตรปิฎก พบว่า ตัวละครสัตว์เดรัจฉานในวรรณกรรมเรื่องปัญญาสชาดกมีบทบาทเป็นตัวละครที่เป็นตัวแทนของความดี เช่น ตัวละครสัตว์เดรัจฉานที่อุบัติเป็นพระโพธิสัตว์ และตัวละครที่เป็นตัวแทนของความชั่วร้าย เช่น ตัวละครสัตว์เดรัจฉานที่เป็นตัวร้าย และตัวละครประกอบอื่น ๆ ดังต่อไปนี้

1. **บทบาทของสัตว์เดรัจฉานในปัญญาสชาดก** ปรากฏ 2 ลักษณะ ได้แก่

1.1 **บทบาทของสัตว์เดรัจฉานด้านบวกในปัญญาสชาดก** บทบาทของสัตว์เดรัจฉานมีลักษณะเป็นผู้ที่ถึงพร้อมด้วยคุณธรรม ไม่ได้สร้างความเดือดร้อนแต่กลับให้คุณแก่มนุษย์ ปรากฏในปัญญาสชาดกหลายเรื่อง โดยนำเสนอผ่านตัวละครสัตว์หลายชนิด เช่น เสือโคร่ง ลิง งูเห่า โค หนู เต่า ตั๊กแตน และ ปู ซึ่งเห็นได้ว่า ตามธรรมชาติทั่วไปสัตว์เหล่านี้ก่อความเดือดร้อนให้แก่มนุษย์ มีขนาดตัวที่เล็กเกินกว่าจะทำคุณให้แก่มนุษย์ และไม่อาจมีพฤติกรรมหรือความสามารถได้ดังเช่นมนุษย์ โดยเฉพาะการมีคุณธรรมได้ แต่ปัญญาสชาดกได้นำเสนอคุณลักษณะของสัตว์เดรัจฉานมีคุณสมบัติของผู้มีคุณธรรม รู้ผิดชอบชั่วดี กล่าวคือ การสร้างตัวละครสัตว์เดรัจฉานให้มีความกตัญญู การมีปัญญา ความเสียสละ ความอดทนและความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์ และการให้ความช่วยเหลือมนุษย์ ดังตัวอย่าง

สุวรรณกัจฉปชาดก (ปัจฉิมภาค) เป็นเรื่องราวของสองตายายที่ได้เมตตาให้ลิง เสือโคร่ง และงูเห่าขึ้นมาอาศัยบนแพขนาดใหญ่ที่เมืองพาราณสีเมื่อเกิดอุทกภัย เมื่อน้ำลดกลับสู่ภาวะปกติ สัตว์ทั้ง 3 ตัวกลับมาตอบแทนบุญคุณของสองตายาย เสือโคร่งหมั่นตอบแทนพระคุณของตายาย โดยการล่าสัตว์เพื่อนำไปให้ตายายประกอบอาหาร แต่เสือโคร่งคิดว่าตนยังตอบแทนพระคุณไม่พอจึงฆ่าพนักงานเครื่องต้นของพระเจ้ากรุงพาราณสีแล้วนำเตียบทองคำไปมอบให้แก่ตายาย มนุษย์ทั่วไปนั้นมองว่าเสือเป็นสัตว์ที่ดุร้าย ฆ่าหรือรังแกผู้อื่นที่อ่อนแอกว่าเพื่อกินเป็นอาหาร มนุษย์จึงนำเอาลักษณะของเสือที่พบเห็นมาเปรียบเปรยกับลักษณะที่ไม่ดี ดังปรากฏในสำนวนไทยว่า “หน้าเนื้อใจเสือ” หมายถึง มีหน้าตาแสดงความเมตตาแต่ใจโหดเหี้ยม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 1289) สำนวน “ปล่อยเสือเข้าป่า” หมายถึง ปล่อยศัตรูไปอาจกลับมาทำร้ายภายหลังอีก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 722) จะเห็นว่าสำนวนที่กล่าวมาข้างต้นล้วนแล้วแต่มองเสือในด้านลบทั้งสิ้น ทั้งความโหดร้าย ไม่จริงใจ และอกตัญญู ชาดกเรื่องสุวรรณกัจฉปชาดกยังคงนำเสนอพฤติกรรมด้านลบของเสือโคร่งไว้ ดังพฤติกรรมที่เสือโคร่งฆ่าพนักงานเครื่องต้นของพระเจ้า

กรุงพาราณสี แต่ก็ยังได้นำเสนอให้เห็นว่า เสือโคร่งเป็นตัวแทนของความกตัญญูและซื่อตรงต่อผู้มีพระคุณ สามารถกระทำพฤติกรรมที่เหมือนกับมนุษย์ได้อีกด้วย ดังเช่น การสามารถนำสิ่งของมามอบให้แก่มนุษย์ได้ การนำเสนอบทบาทของสัตว์เดรัจฉานที่มีบทบาทเป็นผู้ช่วยเหลือมนุษย์หรือให้คุณกับมนุษย์นั้น ได้สะท้อนให้เห็นแนวคิดของพระพุทธศาสนาที่แตกต่างจากที่มนุษย์มีต่อสัตว์โดยทั่วไป นั่นคือ สัตว์ไม่ได้มีความต่ำต้อยกว่ามนุษย์ อีกทั้งไม่ทำร้ายมนุษย์เสมอไป

ส่วนเรื่อง*เสตบัณฑิตชาดก* เป็นเรื่องราวของหนูเผือกที่นำโชคลาภมาให้แก่มนุษย์ หนูเผือกแนะนำให้พราหมณ์นำตนไปขายให้กับราชสำนัก เมื่อกษัตริย์ได้ทอดพระเนตรเห็นหนูเผือกจึงตรัสขอให้พราหมณ์มอบหนูแก่ตนแล้วพระราชทาน ช้าง ม้า เรือน หญิงสาว ทาส วัว อย่างละ 100 พร้อมด้วยสมบัติเครื่องประดับให้แก่พราหมณ์ ลักษณะเช่นนี้แตกต่างจากที่มนุษย์ทั่วไปที่มองว่าหนูเป็นสัตว์ที่สร้างความเดือดร้อนและรำคาญ เพราะสกปรก กัดกินเสื้อผ้า ขโมยกินอาหาร นำเชื้อโรคมาสู่มนุษย์ จึงน่ารังเกียจและต้องขับไล่ให้พ้นจากบ้านเรือนที่อยู่อาศัย แต่ตัวละครหนูในชาดกเรื่องเสตบัณฑิตกลับเป็นที่ต้องการของผู้ที่พบเห็น ต่างอยากได้ครอบครองอยู่ในเรือนของตน ในสำนวนไทยนั้น “หนูตกถังข้าวสาร” หมายถึง ผู้รับใช้ที่มีฐานะไม่ดีได้แต่งงานกับผู้หญิงที่ร่ำรวย (รัชนี ซอโสตถิกุล, 2549, หน้า 255) เป็นการเปรียบหนูกับผู้ชายที่ฐานะไม่ดี ไม่มีอันจะกิน ต้องอาศัยอยู่กับผู้หญิงเพื่อให้ชีวิตสุขสบาย แตกต่างจากบทบาทของหนูในชาดกเรื่องนี้ที่มากพร้อมด้วยทรัพย์สิน เมื่อผู้ใดได้ครอบครองหรือมีเพียงเส้นขนก็จะร่ำรวย ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยใครเพื่อให้มีชีวิตที่สุขสบาย

นอกจากนี้ ยังพบว่า ตัวละครสัตว์ในชาดกอีกหลายเรื่อง เป็นตัวแทนของผู้มีคุณธรรม ได้แก่ ลิง และงูเห่า ในเรื่อง*สุวรรณกัจฉปชาดก*ได้ตอบแทนบุญคุณของตายายที่ช่วยเหลือตนให้พ้นจากอุทกภัย ลูกโค ในเรื่อง*พหลาคาวี* ขอร้องเสือโคร่งให้ไว้ชีวิตแม่ของตนแล้วกินตนแทน มหากิมิ (หนอนตัวใหญ่) และตั๊กแตนตัวใหญ่ที่มีปัญญาเอาตัวเองรอดจากการตกเป็นเหยื่อของกาและครุฑ ปูทองในเรื่อง*สุรัพภชาดก* ตั้งคำถาม 20 ข้อให้กาที่จะมาจิกกินตนตอบ พฤติกรรมของสัตว์เดรัจฉานเหล่านี้จึงเป็นการเสนอแนวคิดว่า สัตว์เดรัจฉานไม่ใช่สัญลักษณ์ของความโง่เขลา เต่าทองในเรื่อง*สุวรรณสังขชาดก* ยอมเสียสละชีวิตของตนเพื่อให้เป็นอาหารแก่พ่อค้าและใช้กระดองเพื่อเป็นพาหนะเดินทางในมหาสมุทร ซึ่งต่างจากที่มนุษย์โดยทั่วไปมองว่าเต่าเป็นตัวแทนของความโง่เขลาแล้ว ยังเป็นตัวแทนของความขี้ขลาดอีกด้วย จากลักษณะของเต่าที่มีหัวและขายื่นพ้นออกกระดองเพียงเล็กน้อย เมื่อเต่าประสบเหตุการณ์ที่อาจนำมาซึ่งอันตรายก็จะหดอวัยวะทั้งหมดเข้าไปในกระดอง และจะยื่นอวัยวะส่วนต่าง ๆ ออกมาอีกครั้งเมื่อรู้ว่าปลอดภัย ในปัญญาสชาดกกลับสร้างตัวละครให้เต่าเป็นผู้ที่มีความกล้าที่จะเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม แม้กระทั่งชีวิตซึ่งเป็นสิ่งที่มีค่ามาก

ส่วนเสือโคร่งในเรื่อง*พหลาคาวีชาดก* เป็นผู้ที่มีความอดทนต่อกิเลสและมีเมตตาต่อลูกโคที่จะขอสละชีวิตให้กินแทนแม่โค ในสำนวนไทยมีสำนวนว่า “เนื้อเข้าปากเสือ” หมายถึง ตกอยู่ในอันตราย ย่อมไม่มีทางรอด สอดคล้องกับพฤติกรรมของเสือเมื่อล่าเหยื่อมาได้ย่อมไม่ปล่อยให้หลุดไป (รัชนี ซอโสตถิกุล, 2549,

หน้า 189) หรือสำนวน “เสือลากหาง” หมายถึงคนที่ทำท่าทีเชื่องซึม เป็นกลอุบายให้ผู้อื่นตายใจ แล้วกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งกับอีกฝ่ายโดยไม่ให้อีกฝ่ายรู้ตัว (รัชนี ซอโสตถิกุล, 2549, หน้า 203) เป็นพฤติกรรมของเสือที่มักเดินลากหางทำทีเป็นไม่สนใจ แต่เมื่อได้โอกาสก็จัดการกับเหยื่ออย่างไม่ปรานี จากสำนวนที่กล่าวข้างต้นล้วนขับเน้นให้เสือเป็นสัตว์ที่โหดร้าย ไร้ซึ่งความปรานี หากใครเข้าใกล้ย่อมมีภัยได้รับอันตราย รวมถึงเป็นสัตว์ที่มากด้วยเล่ห์กลในการล่าเหยื่อ แต่พหลาคาวีชาดกกลับนำเสนอบทบาทของเสือให้เป็นสัตว์ที่มีความอดทนต่อกิเลสและมีเมตตากรุณา

วานรเผือกใน*เรื่องสุบินชาดก*ได้มีบทบาทเป็นผู้ช่วยเหลือมนุษย์ ทำหน้าที่รักษาต้นมะม่วงที่เต็มไปด้วยดอก ใบ และผลมะม่วงขนาดใหญ่ ซึ่งผิดกับปกติวิสัยของลิงที่มักชอบขโมยผลไม้หรืออาหารของมนุษย์ไปกิน นอกจากนี้ ยังช่วยบอกทางและอันตรายที่จะเกิดขึ้นในการเดินทาง และลิงยังเป็นผู้ช่วยเหลือสุบินในการตามหานางปทุมวดี แตกต่างจากที่มนุษย์มองว่าลิงเป็นสัตว์ที่มีความเจ้าเล่ห์ กลับกลอก ดังปรากฏในสำนวนไทยที่ว่า “ลิงหลอกเจ้า” หมายถึง ล่อหลอกเวลาผู้ใหญ่เผลอ (ขุนวิจิตรมาตรา, 2541, หน้า 507) เป็นการเปรียบเทียบพฤติกรรมของลิงที่มักจะทำท่าทางหลอกคน เช่นเดียวกับเด็กที่หลอกผู้ใหญ่ โดยต่อหน้าทำเรียบร้อยแต่พอผู้ใหญ่เผลอหรือหันหลังไปก็ทำหลุกหลิก ไม่เรียบร้อยเสมอต้นเสมอปลาย หรือแม้แต่พฤติกรรมของลิงที่มักสร้างความเดือดร้อนให้แก่มนุษย์ดังจะเห็นได้ตามสถานที่ท่องเที่ยว ลิง (วานร) ในปัญญาสชาดกลิงเป็นสัตว์ที่มีคุณธรรม มีประโยชน์และสามารถช่วยเหลือมนุษย์ได้

1.2 **บทบาทของสัตว์เดรัจฉานด้านลบในปัญญาสชาดก** บทบาทของสัตว์เดรัจฉานที่มีลักษณะต่ำต้อยกว่ามนุษย์และมีลักษณะที่ขาดคุณธรรมปรากฏในปัญญาสชาดก แสดงว่า ปัญญาสชาดกไม่ได้ปฏิเสธความเป็นจริงตามธรรมชาติของสัตว์โดยทั่วไป ได้แก่ ความไม่รู้เหตุผล ไม่มีปัญญาแยกผิดชอบชั่วดีได้ ขาดคุณธรรม มีความเห็นแก่ตัว และกล่าวโทษผู้อื่น บทบาทด้านลบลักษณะดังกล่าวนี้นำเสนอผ่านตัวละครสัตว์ ได้แก่ หงส์ กา ม้า ครุฑ ปลา และเต่า ดังนี้

หงส์ทอง ในเรื่อง *พาราณสิราชชาดก* เป็นเรื่องราวของหงส์ทองสองเศียร แต่มีกายติดกัน ซึ่งหงส์สองเศียรรักใคร่ปรองดองเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ต่อมาอำมาตย์ออกอุบายแยกหงส์ทองออกจากกัน โดยแสร้งไปคุยกับหงส์ทองทีละฝ่ายเพื่อสร้างความไม่ไว้วางใจ ยุให้แตกคอกันด้วยความขุ่นเคืองใจ หงส์ทองจึงทะเลาะกันยกปีกขึ้นกระพือจิกกัน ด้วยอำนาจแห่งความโกรธ ทำให้ร่างที่เคยติดกันแยกออกเป็นหงส์สองตัว อำมาตย์จึงนำไปถวายพระราชา พฤติกรรมของหงส์ทองแสดงให้เห็นว่าสัตว์เดรัจฉานเป็นผู้ที่หูเบา ไร้ปัญญาที่จะพิจารณาไตร่ตรอง ไม่ทันเล่ห์เหลี่ยมของมนุษย์ หากพิจารณาจากสำนวนไทย หงส์จะเป็นตัวแทนของความสูงศักดิ์ ดังสำนวนที่ว่า “กาในฝูงหงส์” หมายถึง คนที่ต่ำต้อยไม่มีเกียรติไปอยู่ท่ามกลางสังคมผู้ดีผู้สูงศักดิ์ ทำให้ถูกดูหมิ่น ดูแคลน เป็นที่รังเกียจ (ราชบัณฑิตยสภา, 2556) นอกจากนี้ หงส์ยังมีความหมายถึงความดี ดังสำนวนที่ว่า “เข้าฝูงหงส์เป็นหงส์ เข้าฝูงกาเป็นกา” หมายถึง คบเพื่อนดีเป็นคุณคบเพื่อนชั่วเป็นโทษ (รัชนี ซอโสตถิกุล, 2549, หน้า 84)

ส่วน ม้า ในเรื่อง *เทวัญธชาดก* มีพฤติกรรมเห็นแก่ตัว เมื่อพระเจ้ากาสิกราช แห่งนครพาราณสี ประทับหลังม้าไปล่าสัตว์ แล้วพบกับกวางทองจึงออกตามล่า ต่อมากวางทองคืนร่างเป็นนันทยักษ์จับพระราชากิน เมื่อม้าเห็นเช่นนั้นจึงรีบออกอุบายรักษาชีวิตตน โดยกล่าวว่า *"ถ้าท่านกินเราเราจะอิ่มท้องไปด้วยวันเดียวเท่านั้น วันหลังต่อไปท่านจะได้อาหารที่ไหนกิน ถ้าหากว่าท่านไม่กินเราเสียท่านก็จักได้กินอาหารทุก ๆ วันไป ท่านจงแปลงกายให้เหมือนพระราชาขึ้นนั่งบนหลังข้าพเจ้าไปสู่พระนครกับข้าพเจ้า เข้าไปสู่พระนครกับข้าพเจ้าแล้วครองราชสมบัติ ท่านก็จะได้กินมนุษย์และสัตว์เสมอทุกวันไป"* (กรมศิลปากร, 2549, หน้า 325) ต่อมานันทยักษ์กลัวว่าม้าจะบอกความจริงแก่ผู้อื่นจึงจับม้าไปขังคุก ต่อมาม้าบอกความจริงแก่พระเทวัญธกุมารและพระนางจันทกุมารี พระราชโอรสและพระราชธิดาของพระเจ้ากาสิกราชผู้ล่วงลับ เมื่อทั้งสององค์พิสูจน์จนรู้ว่าพระราชบิดาที่อยู่กับตน คือ นันทยักษ์ ม้าจึงวางแผนและพาทั้งสององค์ไป ส่วนนันทยักษ์ก็ออกตามหาจนพบ ม้าคิดว่าหนีไม่พ้นจึงทูลเชิญให้ราชบุตรทั้งสององค์ลงจากหลังแล้วไปหาที่กำบังกาย แล้วม้าก็รีบวิ่งหนีไป นันทยักษ์ตามมาจนทันม้าแล้วจับหักคอกินหัว ส่วนราชบุรุษทั้งสองปลอดภัย เพราะสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองตามคำอธิษฐาน บทบาทของม้าแสดงให้เห็นว่าสัตว์เดรัจฉานเป็นสิ่งมีชีวิตที่เห็นแก่ตัว ทรยศต่อผู้มีพระคุณเพื่อให้ตนเองรอดชีวิต แตกต่างจากสำนวนไทยว่า "ม้าอารี" ซึ่งใช้เปรียบคนที่ใจดีเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นจนตัวเองเดือดร้อน (สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน, 2554) แสดงถึงบทบาทในแง่บวกของม้าว่าเป็นสัญลักษณ์ของผู้มีน้ำใจ แต่ปัญญาสชาดกกลับสร้างให้ม้ามีลักษณะของผู้ที่เห็นแก่ตัว

ปลาและเต่า ในเรื่อง*สุรัพชาดก* มีพฤติกรรมกล่าวโทษผู้อื่น เมื่อชาวประมงจับปลาและเต่าได้ ทั้งสองจึงขอร้องให้พญานาคมาช่วยไม่ให้ตนถูกจับไป พญานาคจึงแสดงอิทธิฤทธิ์บันดาลให้เกิดลูกคลื่นจนน้ำขุ่นมัว แต่ปลาและเต่ากลับไปตำหนิติเตียนว่าพญานาคสร้างความเดือดร้อนให้แก่ตน ทั้ง ๆ ที่พญานาคให้ความช่วยเหลือตามคำขอ สะท้อนให้เห็นว่าปลาและเต่าเป็นตัวแทนของผู้ที่กล่าวโทษผู้อื่น ไม่พิจารณาถี่ถ้วนว่าแท้จริงแล้วทุกสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นเพราะตนเองไม่สามารถหาวิธีรอดพ้นจากเงื้อมมือของชาวประมงได้ บทบาทของปลาคล้ายคลึงกับสำนวนไทยที่ว่า "ปลาซิวปลาช่า" หมายถึง คนชั้นต่ำที่ชอบพูดนินทาว่าเล็กว่าน้อย โดยนำเอาลักษณะปลาซิวที่มักว่ายน้ำเป็นฝูง เห็นอะไรลอยมาก็มักพากันรุมตอมมาเปรียบกับคนที่ชอบพูดนินทา (ขุนวิจิตรมาตรา, 2541, หน้า 325) ซึ่งการนินทาก็คือการกล่าวโทษผู้อื่นหรือใส่ร้ายผู้อื่นลักษณะหนึ่ง และสำนวน "ปลาหมอตายเพราะปาก" หมายถึง คนที่พูดพล่อยจนได้รับอันตราย (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2564) สังเกตจากพฤติกรรมที่ปลามักใช้ปากในการหายใจที่ผิวน้ำ ทำให้มนุษย์สามารถจับปลาได้

นอกจากนี้ ในชาดกเรื่องอื่น ๆ ยังนำเสนอสัตว์เดรัจฉานมีบทบาทเป็นผู้ที่ขาดคุณธรรม ได้แก่ กา ในเรื่อง*สลภชาดก* ไม่อาจตอบคำถาม 20 ข้อของมหากิมิ (หนอนใหญ่) ได้ จึงไม่ได้กินเป็นอาหารเพราะความไร้ปัญญา และครุฑ ในเรื่อง*สลภชาดก* จับตั๊กแตนใหญ่ไม่ได้เพราะขาดปัญญาในการตอบคำถาม 4 ข้อ แม้จะเป็นถึงครุฑ ซึ่งมีความสูงส่งและสติปัญญามากกว่าตั๊กแตน

จะเห็นได้ว่า การนำเสนอบทบาทด้านลบของสัตว์เดรัจฉานนี้ สะท้อนถึงการยอมรับความจริงเกี่ยวกับสัตว์เดรัจฉานที่มีคุณลักษณะบางประการที่ต่ำต้อยกว่ามนุษย์ โดยเฉพาะการขาดคุณธรรม อันเป็นการเน้นย้ำว่า สรรพชีวิตจะมีคุณค่าและสูงส่งได้ก็ด้วยการมีคุณธรรม สอดคล้องกับการอุบัติเป็นสัตว์เนื่องจากการสั่งสมบุญญาบารมีมาไม่มาก นับว่าเป็นขั้นตอนวิวัฒนาการสู่ความเป็นมนุษย์ตามคติพระพุทธศาสนา อีกทั้งในแง่ของทฤษฎีการเล่าเรื่อง ตัวละครเป็นการสะท้อนตัวตนของมนุษย์ ดังนั้น บทบาทของตัวละครสัตว์ในปัญญาสชาดกจึงสะท้อนถึงธรรมชาติของมนุษย์ที่ยังขาดคุณธรรมและมีกิเลส

2. **ความสำคัญของตัวละครสัตว์เดรัจฉานต่อการสื่อสารแนวคิดทางพระพุทธศาสนา** จากบทบาทของสัตว์เดรัจฉานในปัญญาสชาดกได้สื่อสารแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

2.1 **หลักธรรมและอุดมการณ์พระโพธิสัตว์** บทบาทของสัตว์เดรัจฉานได้นำเสนออุดมการณ์พระโพธิสัตว์ตามคติของพระพุทธศาสนา คือ การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ ผู้มีคุณธรรมเพียบพร้อม สามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ ด้วยคุณธรรม ตัวละครสัตว์เดรัจฉานเป็นตัวแทนของคุณงามความดีต่าง ๆ เป็นการย้ำอุดมการณ์พระโพธิสัตว์ คือ การอุบัติของพระโพธิสัตว์เป็นทั้งมนุษย์และสัตว์ต่าง ๆ เพื่อบำเพ็ญทศบารมีให้เต็ม อีกทั้งชี้ให้เห็นว่า ไม่ว่าผู้ใดก็สามารถที่จะบำเพ็ญบารมีจากการประกอบคุณงามความดีจนกระทั่งสามารถหลุดพ้นจากกิเลสได้เท่าเทียมกันทั้งสิ้น ซึ่งปรากฏชัดเจนผ่านตัวละครสัตว์ที่เป็นพระโพธิสัตว์ เช่น หนูเผือก ในเรื่อง*เสตบัณฑิตชาดก* ที่สามารถรักษาศีล บำเพ็ญเพียรและสามารถเทศนาสั่งสอนให้มหาชนเข้าใจและปฏิบัติตามได้ ดังนั้น ไม่ใช่เพียงมนุษย์เท่านั้นที่มีปัญญา สามารถเข้าถึงแก่นแท้แห่งหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา แต่สัตว์เดรัจฉานที่มนุษย์มองว่าด้อยปัญญานั้น ก็อาจมีปัญญา สามารถเข้าถึงและบรรลุหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้เช่นเดียวกับมนุษย์ ส่วนตัวละครสัตว์อื่น ๆ ที่อยู่ในฐานะผู้ช่วยเหลือพระโพธิสัตว์ หรือตัวละครฝ่ายร้ายก็มีบทบาทขับเน้นให้เห็นถึงคุณธรรมและบารมีของพระโพธิสัตว์ให้เด่นชัดยิ่งขึ้น เช่น ปูทอง ในเรื่อง*สุรัพภชาดก* ถามปัญหา 20 ข้อกับกาเพื่อให้รอดจากการถูกจับกิน ท้ายที่สุดไปให้พระโพธิสัตว์ช่วยแก้ปัญหา ปูทองและกาจึงมีบทบาททำให้เห็นถึงปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์

2.2 **แนวคิดเรื่องกรรม** แนวคิดเรื่องกรรมเป็นความคิดสำคัญของพระพุทธศาสนา ในวรรณกรรมชาดกในพระไตรปิฎกปรากฏแนวคิดเรื่องกรรมอย่างเด่นชัด ปัญญาสชาดกได้สืบทอดการนำเสนอแนวคิดเรื่องกรรมตามลักษณะของวรรณกรรมชาดกไว้อย่างชัดเจนผ่านบทบาทของตัวละครสัตว์ โดยการเน้นย้ำ “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ไว้โดยตลอด เช่น เต่าทองในเรื่อง*สุวรรณกัจฉปชาดก*ที่ได้เสียสละชีวิตตนเป็นอาหารและพาหนะแก่เหล่าพ่อค้า บุญกุศลที่ยิ่งใหญ่นี้นับเป็นบารมีที่นำมาสู่การตรัสรู้ของพระโพธิสัตว์ ส่วนหงส์ทองสองเศียรในเรื่อง*พาราณสิราชชาดก* ขาดปัญญาและหูเบา หลงเชื่ออุบายของอำมาตย์ จนเกิดความแตกแยกกัน ทำให้ถูกจับไปถวายพระราชา แนวคิดเรื่องกรรมอันเป็นความคิดสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่

ในปัญญาสชาดกผ่านบทบาทของตัวละครสัตว์ ทำให้เรื่องปัญญาสชาดกเป็นวรรณกรรมพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน

2.3 **แนวคิดเรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข** บทบาทของสัตว์เดรัจฉานที่ปรากฏทั้งด้านบวกและด้านลบนั้น ได้ชี้ให้เห็นว่า ความแตกต่างเกิดขึ้นและมีอยู่ในโลกทั่วไป สรรพสิ่งมักจะมีความตรงข้ามและปรากฏอยู่ร่วมกันเสมอ ในการอยู่ร่วมกันของสังคมมนุษย์จึงมักต้องประสบพบเจอลักษณะเช่นนี้ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขจึงจำเป็นต้องเข้าใจความแตกต่างดังกล่าว มนุษย์ที่มักมองว่าสัตว์เดรัจฉาน ต่ำต้อยกว่าตน ควรตระหนักว่าสัตว์ชนิดต่าง ๆ มีทั้งคุณและโทษ จำเป็นที่จะต้องอยู่ร่วมกันด้วยความเมตตาต่อกัน ดังเช่นบทบาทของลิงในเรื่อง*สุบินชาดก* ได้ทำให้เกิดความรักต่อสัตว์เดรัจฉานชนิดนี้ แม้ในโลกของความเป็นจริงนั้น ลิงจะทำประโยชน์ให้แก่มนุษย์แทบไม่ได้เลย แต่มนุษย์ก็ควรจะมีความเมตตาต่อสัตว์ชนิดอื่น ๆ เพื่อให้สรรพชีวิตสามารถอยู่ร่วมโลกกันได้อย่างสันติสุข แม้สัตว์ชนิดใดชนิดหนึ่งซึ่งตามธรรมชาตินั้นจะไม่สามารถให้คุณแก่มนุษย์ มนุษย์ผู้ได้ชื่อว่าเป็นสัตว์ที่ประเสริฐกว่าด้วยคุณธรรมและปัญญาก็ไม่ควรไปเบียดเบียนสัตว์ร่วมโลกชนิดใด ๆ

2.4 **แนวคิดเรื่องความเป็นจริงของมนุษย์และโลก** บทบาทของสัตว์เดรัจฉานแม้เป็นการสมมติให้เป็นเรื่องเล่าของนิทาน แต่แท้ที่จริงแล้วบทบาทเหล่านี้ยังเป็นบทบาทที่สะท้อนตัวตนของมนุษย์ในชีวิตจริงด้วย ไม่ว่าจะเป็นลักษณะของความเห็นแก่ตัว ขาดคุณธรรม การไร้เหตุผล หรือการขาดปัญญา ซึ่งปรากฏมีอยู่ในมนุษย์ทุกคนที่ยังคงเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสาร สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้อ่านได้ตระหนักเห็นความจริงของชีวิตมนุษย์และความเป็นไปของโลกผ่านตัวละครสัตว์เดรัจฉานในปัญญาสชาดก ปัญญาสชาดกจึงมิเพียงการนำเสนอความสนุกสนานตามลักษณะของนิทานพื้นบ้านเท่านั้น แต่ยังได้สร้างความรู้ความเข้าใจในเชิงสัจธรรมสอดแทรกไว้ด้วย แนวคิดของพระพุทธศาสนาที่เน้นความเป็น “อกาลิโก” นั่นคือ สัจธรรมที่จะคงอยู่เหนือกาลเวลาจึงปรากฏในปัญญาสชาดกอย่างชัดเจนด้วย อาจกล่าวได้ว่า นิทานในปัญญาสชาดกทุกเรื่องได้นำเสนอสัจธรรมแห่งโลกและมนุษย์ไว้ทุกเรื่องด้วยเรื่องเล่าที่อ่านได้อย่างเพลิดเพลิน

บทสรุป

วรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องปัญญาสชาดกสร้างตัวละครสัตว์เดรัจฉานให้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง ตัวละครสัตว์เดรัจฉานถูกสร้างให้เป็นสัญลักษณ์ของความดี ได้แก่ ตัวละครสัตว์เดรัจฉานที่อุบัติเป็นพระโพธิสัตว์ และตัวละครสัตว์เดรัจฉานที่ถูกสร้างให้เป็นสัญลักษณ์ของความชั่วร้าย ได้แก่ ตัวละครสัตว์เดรัจฉานที่เป็นตัวละครฝ่ายร้าย และตัวละครประกอบอื่น ๆ บทบาทของตัวละครสัตว์เดรัจฉานจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ บทบาทด้านบวกและบทบาทด้านลบ บทบาทด้านบวก ได้แก่ ตัวละครสัตว์เดรัจฉานมีลักษณะเป็นผู้มีคุณธรรม ส่วนบทบาทด้านลบ ได้แก่ ตัวละครสัตว์เดรัจฉานมีสถานะที่ต่ำต้อยกว่ามนุษย์ เป็นผู้ไม่มีเหตุผล ไม่มีปัญญาแยกผิดชอบชั่วดีได้ ขาดคุณธรรม เห็นแก่ตัว และการกล่าวโทษผู้อื่น บทบาทของสัตว์

เดรัจฉานในปัญญาสชาดกดังกล่าวได้สื่อสารแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อุดมการณ์พระโพธิสัตว์ แนวคิดเรื่องกรรม การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และความเป็นจริงของมนุษย์และโลก

การอภิปรายผล

ปัญญาสชาดกนำเสนอบทบาทของสัตว์เดรัจฉานให้เป็นสัญลักษณ์ของความดีและความชั่วร้าย ซึ่งมีทั้งลักษณะที่สอดคล้องและแตกต่างจากธรรมชาติของสัตว์ชนิดนั้น ๆ และมุมมองของสังคมวัฒนธรรมไทย บทบาทของสัตว์เดรัจฉานในปัญญาสชาดกถูกประกอบสร้างขึ้นตามคติความเชื่อของพระพุทธศาสนาที่มุ่งเพื่อการสั่งสอนคติธรรมและการสื่อสารถึงอุดมการณ์ของพระโพธิสัตว์เป็นสำคัญ เนื่องจากปัญญาสชาดกได้ดัดแปลงขึ้นตามนิบาตชาดกในพระไตรปิฎก บทบาทของสัตว์เดรัจฉานในปัญญาสชาดกที่ตรงข้ามแตกต่างไปจากธรรมชาติหรือมุมมองของสังคมวัฒนธรรมไทยจึงเกิดขึ้นตามความคิดความเชื่อของผู้เขียนจากอำนาจวาทกรรมของคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา

บทบาทของสัตว์เดรัจฉานในปัญญาสชาดกปรากฏทั้งในด้านดีและในด้านลบ ซึ่งนำเสนออย่างเป็นกลาง ทำให้ผู้อ่านได้ตระหนักต่อสิ่งมีชีวิตรอบตัวว่า มีทั้งคุณและโทษ และมนุษย์ไม่ใช่ศูนย์กลางของสรรพสิ่งที่สามารถลดคุณค่าสิ่งอื่น ๆ ให้ต้อยต่ำกว่าตน การอยู่ร่วมกันในโลกซึ่งมีทั้งมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ อย่างสันติสุขได้อย่างแท้จริงนั้น จึงย่อมต้องอาศัยความเข้าใจและความเมตตาต่อกัน โดยเฉพาะความเมตตาจากมนุษย์ต่อสัตว์ ผลการวิจัยที่ได้ค้นพบบทบาทต่อสัตว์เดรัจฉานในด้านบวก มองว่าสัตว์เดรัจฉานให้คุณแก่มนุษย์และมีคุณธรรมสอดคล้องกับการศึกษาของ ศิราณี แพทอง สนิท สัตโยภาส และยุพิน อินทะยะ (2557) เขียนบทความเรื่อง “คุณธรรมในปัญญาสชาดกฉบับล้านนา” ผลการศึกษาพบว่า คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการจากพฤติกรรมตัวละครที่ปรากฏในปัญญาสชาดก ซึ่งสามารถจำแนกคุณธรรมดังกล่าวนี้ได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ คุณธรรมเกี่ยวกับความสะอาด ความมีน้ำใจ และความประหยัด ทั้งนี้ยังได้ค้นพบข้อแตกต่าง คือ ปัญญาสชาดกมิเพียงนำเสนอบทบาทของสัตว์เดรัจฉานในด้านบวกเท่านั้น หากแต่มีบทบาทด้านลบปรากฏด้วย ไม่ว่าจะเป็นลักษณะที่ขาดปัญญา เห็นแก่ตัว และการกล่าวโทษผู้อื่น ซึ่งสะท้อนแนวคิดที่เป็นกลาง และได้ชี้ให้เห็นความเป็นจริง โดยการยอมว่า สัตว์เดรัจฉานมีลักษณะด้านลบด้วยตามธรรมชาติที่พบเห็นได้ทั่วไปเช่นกัน

แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่สื่อสารผ่านบทบาทของตัวละครสัตว์เดรัจฉานในปัญญาสชาดกสัมพันธ์กับลักษณะของความเป็นวรรณกรรมพระพุทธศาสนา นั่นคือ การสื่อสารอุดมการณ์สำคัญของพระพุทธศาสนา และหลักธรรมคำสอนเพื่อการพัฒนาตนและสังคมอันเป็นจุดมุ่งหมายของวรรณกรรมพระพุทธศาสนา การนำเสนออุดมการณ์เกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ ได้แก่ การสั่งสมบารมีธรรมทั้งสิบเพื่อการบรรลุธรรมและหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด ได้เน้นย้ำถึงอุดมการณ์สูงสุดของพระพุทธศาสนา อีกทั้งการเน้นย้ำแนวคิดเรื่องกรรมในชาดกทุกเรื่องอย่างชัดเจนสอดคล้องกับการศึกษาของ พัชรินทร์ บูรณะกร (2551) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “ความโศกในปัญญาสชาดก : อารมณ์สะเทือนใจกับการสอนคติธรรมทางพุทธ

ศาสนา" พบว่า กลวิธีนำเสนอความโศกในตัวบทปัญญาสชาดกสร้างอารมณ์สะเทือนใจแก่ผู้อ่านให้เกิดการตระหนักรู้และเข้าใจในคติธรรมทางพุทธศาสนาในปัญญาสชาดก คือ 1) กฎแห่งกรรมทั้งในฝ่ายอกุศลกรรมและฝ่ายกุศลกรรม 2) ความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสรรพสิ่ง 3) ผลแห่งการบำเพ็ญทานอันเป็นหนทางไปสู่การบรรลุพระโพธิญาณของพระโพธิสัตว์ และณัฐา ค้ำชู (2561) เขียนรายงานการวิจัยเรื่อง "มโนทัศน์เรื่องพระโพธิสัตว์ในปัญญาสชาดก" พบว่า สถานะชาติกำเนิดของพระโพธิสัตว์มีความหลากหลาย ถือกำเนิดเป็นมนุษย์ที่มีสถานภาพสูงและต่ำ รวมทั้งเป็นสัตว์กระทำพฤติกรรมด้านดีและไม่ดี นอกจากนี้ งานวิจัยนี้ยังได้ค้นพบแนวคิดอื่น ๆ ทางพระพุทธศาสนาที่สื่อสารผ่านบทบาทของสัตว์เดรัจฉานในปัญญาสชาดกได้แก่ แนวคิดเรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และแนวคิดเรื่องความเป็นจริงของมนุษย์และโลก ซึ่งสามารถเติมเต็มการศึกษาเรื่องสัตว์เดรัจฉานในปัญญาสชาดกได้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น จึงทำให้เห็นว่าปัญญาสชาดกเป็นวรรณกรรมชาดกที่มีเรื่องราวที่ให้คติสอนใจที่มิเพียงเน้นเรื่องคุณธรรม แต่ยังครอบคลุมถึงแนวทางการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ แม้ปัญญาสชาดกจะเป็นชาดกนอกนิบาตแต่ก็ยังมีสารัตถะและคุณค่าทำนองเดียวกับวรรณกรรมชาดกในนิบาต อีกทั้งในฐานะที่ปัญญาสชาดกเป็นนิทานพื้นบ้านนั้น การใช้ตัวละครสัตว์ในการเล่าเรื่องทำให้สามารถสื่อสารกับผู้ฟังผู้อ่านได้ง่าย ชาดกที่สั่งสอนคุณธรรมเพื่อการใช้ชีวิตและดำรงสังคมให้สงบสุขจึงสามารถเข้าถึงและซึมทราบในการรับรู้ของผู้อ่านและผู้ฟังได้เป็นอย่างดี

กล่าวได้ว่า ตัวละครสัตว์เดรัจฉานซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเล่าเรื่องในปัญญาสชาดกนั้นมิเพียงสร้างความบันเทิงในแง่อารมณ์ให้แก่ผู้อ่าน แต่ยังสามารถประเทืองปัญญาในการนำเสนอแนวคิดทางพระพุทธศาสนาไว้ด้วย ปัญญาสชาดกจึงสามารถทำหน้าที่ได้ดีทั้งในฐานะวรรณกรรมพระพุทธศาสนาที่มุ่งให้คติสอนใจและวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านที่ให้ความสนุกสนานแก่ผู้อ่านผู้ฟัง

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2549). ***ปัญญาสชาดก ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 1*** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาคาร.

กรมศิลปากร. (2549). ***ปัญญาสชาดก ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 2*** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาคาร.

ขุนวิจิตรมาตรา. (2541). ***สำนวนไทย*** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สังคมส่งเสริมทางเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).

ณัฐา ค้ำชู. (2561). ***มโนทัศน์เรื่องพระโพธิสัตว์ในปัญญาสชาดก*** (รายงานการวิจัย). ชลบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

ดินาร์ บุญธรรม. (2555). ***พระมหากษัตริย์ไทยกับพระพุทธศาสนา***. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

นิยะดา เหล่าสุนทร. (2558). ***ปัญญาสชาดก: ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย***. กรุงเทพฯ: ลายคำ.

ประทุม อังกูรโรหิต. (ม.ป.ป.). ***รายงานวิจัยพระมหาประณิธานของพระโพธิสัตว์กับปัญหาเสรีภาพของมนุษย์ในบทนิพนธ์ของณินรัน***. กรุงเทพฯ: ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีชา นันตาภิวัฒน์. (2546). ***ศัพทานุกรมพระพุทธศาสนา***. กรุงเทพฯ: บริษัทสหธรรมิก จำกัด.

พญาลิไทย. (2551). ***ไตรภูมิกถาหรือไตรภูมิพระร่วง*** (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: องค์การค้า สกสค.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). ***พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*** (พิมพ์ครั้งที่ 34). กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต).

พระสาสนโสภณ (พิจิตร ฐิตวณฺโณ). (2554). ***กฎแห่งกรรม***. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

พัชรินทร์ บูรณะกร. (2551). ***ความโศกในปัญญาสชาดก: อารมณ์สะเทือนใจกับการสอนคติธรรมทางพุทธศาสนา*** (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รัชนี ซอโสตถิกุล. (2549). ***สำนวน สุภาษิต และคำพังเพยของไทยที่นำสัตว์มาเปรียบ***. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตสถาน. (2556). ***พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ. ศ. 2554: เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554***. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

ศิราณี แพทอง, สนิท สัตโยภาส, และ ยุพิน อินทะยะ. (2557). คุณธรรมในปัญญาสชาดกฉบับล้านนา. ***พิฆเนศวร์สาร***, 10(2), 51-65.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2554, 12 มกราคม). ***ตาย (2)***. สืบค้นเมื่อ 31 ธันวาคม 2564, จาก http://legacy.orst.go.th

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2554, 20 กันยายน). ***ม้าอารี***. สืบค้นเมื่อ 31 ธันวาคม 2564, จาก http://legacy.orst.go.th

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2556, 11 กันยายน). ***หงส์***. สืบค้นเมื่อ 31 ธันวาคม 2564, จาก http://legacy.orst.go.th

อิราวดี ไตลังคะ. (2546). ***ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง*** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เอื้อนทิพย์ พีระเสถียร. (2529). ***การศึกษาเชิงวิเคราะห์แบบเรื่องและอนุภาคในปัญญาสชาดก*** (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.